

**Konvencija protiv mučenja i drugog
okrutnog, neljudskog ili
ponižavajućeg postupanja i
kažnjavanja**

Distr.: Opšta
22. august
2019.

Unaprijed poslata neredigovana verzija

Original: Engleski

Komitet protiv torture

Odluku usvojio Komitet u skladu sa članom 22. Konvencije, u vezi predstavke br. 854/2017*,**

<i>Podnosioci:</i>	Gđa A. (koju zastupa advokat, gđin Philip Grant iz organizacije TRIAL International)
<i>Navodne žrtve:</i>	Podnosilac predstavke
<i>Država potpisnica:</i>	Bosna i Hercegovina
<i>Datum podnošenja predstavke:</i>	1. novembar 2017. (prvi podnesak) Odluka donesena na osnovu Poslovnika
<i>Referentni dokument:</i>	Komiteta, Državi potpisnici dostavljena 10. maja 2016. 2. august 2019.
<i>Datum ove odluke:</i>	Pravo na pravičnu i adekvatnu naknadu
<i>Pravna stvar:</i>	
<i>Procesna pitanja:</i>	
<i>Materijalna pitanja:</i>	
<i>Članovi Konvencije:</i>	14, stav (1) u vezi sa članom 1, stav (1)

* Usvojio Komitet na svom šezdeset-sedmom zasjedanju (22. juli – 9. august 2019.)

** Sljedeći članovi Komiteta su učestvovali u rješavanju predstavke: Essadia Belmir, Felice Gaer, Abdelwahab Hani, Claude Heller Rouassant, Jens Modvig, Ana Racu, Diego Rodrigucz-Pinzon, Sebastien Touze i Bakhtiyar Tuzmukhamedov.

1908976

1. Podnosilac predstavke je gđa A., državljanka Bosne i Hercegovine, rođena u bivšoj Jugoslaviji, 1961. godine. Gđa A., podnosilac predstavke, tvrdi da je žrtva kršenja prava iz člana 14, stav 1. Od strane Bosne i Hercegovine u vezi sa članom 1, stav (1) Konvencije protiv mučenja.¹ Autora predstavke zastupa advokat, gđin Philip Grant iz organizacije TRIAL International.²

Činjenice koje je iznijela gđa A., podnosilac predstavke

2. Godine 1992, gđa A., podnosilac predstavke, i njena 10-godišnja kćerka su živjele u Semizovcu, u opštini Vogošća, teritoriji koju su kontrolisale snage Republike Srpske i Vojske Republike Srpske tokom unutrašnjeg oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini. Gđa A., podnosilac predstavke, je živjela u stalnom strahu budući da su etničke manjine tokom građanskog rata bile izložene prijetnjama, ubistvima, silovanjima i proizvoljnom pritvoru.

2.2 Jednog dana u periodu maj i juni 1993. godine, Slavko Savić, pripadnik Voj ske Republike Srpske, je naoružan upao u kuću gđe A. Prijeteći joj oružjem, prisilio ju je da uđe u njegov automobil. Odveo ju je na autobusku stanicu i tamo je silovao. Nakon toga je ponovio silovanje.

2.3 Gđa A. je zatrudnila i morala je prekinuti trudnoću. Ovi su je događaji ozbiljno pogodili, ostavljajući ozbiljne trajne psihološke posljedice. Kao posljedica traume počela je osjećati strah, nesanicu, prisilne misli, noćne more i slike silovanja. 2008. godine započela je psihijatrijsko liječenje i dijagnosticirani su joj simptomi trajnog poremećaja ličnosti i hronični post-traumatski stresni poremećaj. Vještak koji je saslušan na Sudu Bosne i Hercegovine ustvrdio je da je "opšta kvaliteta života oštećene strane smanjena za 25% zbog njene trajno promijenjene ličnosti nakon katastrofalnog iskustva..."³.

2.4 Gđa A. nije odmah prijavila događaj jer se plašila da to uradi dok je živjela na teritoriji koju kontroliše Vojska Republike Srpske. Ni nakon sukoba, dugi niz godina nije se osjećala ugodno govoreći o svom iskustvu. Nakon što su se druge žene iznijele istinu, ona je na kraju našla hrabrosti da događaj prijavi vlastima i Tužilaštvo je 5. novembra 2014. godine podiglo optužnicu protiv Slavke Savića za ratne zločine protiv civilnog stanovništva.

2.5 Dana 19. januara 2015. godine, Odjel I za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine donio je odluku da lične podatke autorice predstavke i njene kćeri proglasi povjerljivim i dodijeli im pseudonime A. i E., kao mjeru zaštite. Dana 29. juna 2015. godine, Odjel I za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine je utvrdio da je Slavko Savić kriv za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, i to silovanje., autorice predstavke, i osudio ga na osam godina zatvora i naredio mu da plati gđi A 30,000 KM (približno 15,340 €) za nematerijalnu štetu u roku od 90

¹ Jugoslavija je ratifikovala Konvenciju 1. septembra 1991. godine. Datum pristupanja Bosne i Hercegovine je septembar 1993. godine. Bosna i Hercegovina je 4. juna 2003. godine dala izjavu kojom je priznala nadležnost Komiteta da prima pojedinačne predstavke u skladu sa članom 22.

² Podnosilac predstavke je zatražio anonimnost i utvrđivanje povjerljivosti.

³ Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Slavke Savića, predmet br. S 1 1 K 01721314 Kri, tačka 391.

dana. Dana 24. novembra 2015. godine, Apelaciono odjeljenje Suda je potvrdilo kaznu. Slavko Savić nije isplatio gđi A iznos koji je utvrdio Sud.

2.6 Dana 10. juna 2016. godine, gđa A. je podnijela zahtjev za izvršenje presude kako bi obezbijedila naplatu nematerijalne štete. Sud Bosne i Hercegovine je 8. augusta 2016. godine i 27. marta 2017. godine obavijestio gđu A. da Slavko Savić nema nikakve imovine na svom imenu, te je gđa A, podnosilac predstavke, bila primorana da povuče zahtjev za izvršenje presude 7. aprila 2017. godine.

2.7 Govoreći o prihvatljivosti predstavke *ratione temporis*, gđa A., podnosilac predstavke, tvrdi da je Bosna i Hercegovina država potpisnica Konvencije od 1. oktobra 1993. godine. Silovanje i zlostavljanje dogodilo se u maju-junu 1993. godine. Međutim, ti događaji su doveli do stalnih obaveza Bosne i Hercegovine da istraži, procesuiraj i sankcioniše počinitelja i osigura da gđa A. dobije naknadu štete i da ima ostvarljivo pravo na naknadu. Sve relevantne činjenice koje se tiču trajnog nedostatka pravnih sredstava u korist gđe A. takođe su se pojavile nakon 4. juna 2003. godine.⁴ Shodno tome, Komitet je nadležan i *ratione loci* i *ratione temporis* da riješi ovu predstavku.

2.8 Gđa A., podnosilac predstavke, se poziva na praksu Komiteta za uklanjanje diskriminacije žena kada su činjenice nastale prije stupanja na snagu neobaveznih protokola za tuženu državu, ali imaju trajne efekte. Tvrdi da bi Komitet trebao razmotriti primjenu, *mutatis mutandis*, istog obrazloženja i donošenje istih zaključaka u njenom slučaju, proglašavajući njenu predstavku dopuštenom, uredno ocjenjujući da ne samo da su po svojoj prirodi kršenja za koja tvrdi da su se desila trajna, već i da posljedice silovanja i zlostavljanja kojima je bila izložena takođe još uvijek traju.⁵

2.9 Gđa A., podnosilac predstavke, dalje navodi da je iscrpila sve dostupne domaće pravne lijekove i da se u njenom slučaju takvi lijekovi nisu pokazali efikasnim i u Bosni i Hercegovini ne postoji drugi lijek koji bi joj mogao donijeti obeštećenje. Gđa A., podnosilac predstavke, tvrdi da i Konvencija i Poslovnik o radu Komiteta propisuju da se podnosilac predstavke oslobađa od domaćih pravnih lijekova ako je najvjerojatnije da neće donijeti efikasno obeštećenje. Komitet je uvijek smatrao da se od podnosioca predstavke ne očekuje iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova koji ne nude realne izgleda za uspjeh.⁶ Gđa A., podnosilac predstavke, tvrdi da njena situacija upravo spada u ova izuzeća, s obzirom na to da podnošenje bilo kakvog daljeg zahtjeva bh vlastima uopšte nema nikakvu perspektivu uspjeha. Ističe da u njenom slučaju činjenica da podnošenje zahtjeva za nadoknadu nematerijalne štete u građanskom postupku ne bi donijelo nikakav smislen rezultat samo po sebi predstavlja povrede koje

⁴ Bosna i Hercegovina je 4. juna 2003. godine dala izjavu kojom je priznala nadležnost Komiteta da prima pojedinačne predstavke u skladu sa članom 22.

⁵ Pogledati, na primjer, CEDAW, A.T. protiv Mađarske (predstavka N002/2003), tačka 8.5, A.S. protiv Mađarske (CEDAW/C/36/D/4/2004), tačka 10.4, Kayhan protiv Turkey (CEDAW/C/34/D/8/2005), tačka 7.4, Prutina, Zlatarac, Kozica, Čekić protiv Bosne i Hercegovine (CCPR/C/107/D/1917,1918,1925/2009 i 1953/2010), tačka 8.3, Đurić protiv Bosne i Hercegovine (CCPR/C/111/D/1956/2010), tačka 8.3, Selimović i drugi protiv Bosne i Hercegovine (CCPR/C/111/D/2003/2010), tačka 11.3, Lale i Blagojević protiv BiH (CCPR/C/119/D/2206/2012), tačka 6.5.

⁶ Pogledati, između ostalog, Sahli protiv Alžira (CA T/C/46/D/341/2008), tačka 8.3, Boily protiv Kanade (CAT/C/47/D/327/2007), tačka 13.2, Dimitrijević protiv Srbije i Crne Gore (CAT/C/35/D/172/2000), tačka 6.2, Dimitrijević protiv Srbije i Crne Gore (CAT/C/33/D/207/2002), tačka 5.2, Enrique Falcon Rios protiv Kanade (CAT/C/33/D/13311999), tačka 6.6.

ona zapravo navodi u svojoj predstavi, jer bi se takav zahtjev smatrao zastarjelim. U pozitivom zakonu postoji zastara⁷ koju Ustavni sud Bosne i Hercegovine od svoje odluke od 23. decembra 2013. godine⁸ tumači tako da znači da svi zahtjevi za nadoknadu nematerijalne štete protiv pravnih lica, podneseni nakon pet godina otkako je oštećeni saznao za štetu i identitet osobe koja je prouzročila, zastarjeva. U ovom aspektu, gđa A., podnosilac predstavke, smatra nerealno očekivati da bi žrtva silovanja ili bilo kojeg drugog zločina povezanog s sukobom mogla zatražiti svoja prava tokom prvih poslijeratnih godina, kada je postojala nestabilnost i mnogi su se još uvijek plašili odmazde javnih institucija, čineći takav lijek neefikasnim. Žrtve koje su, međutim, podnijele zahtjeve, smatrale su da su njihove tužbe odbačene iz navedenih razloga i tada su bile prisiljene da plaćaju između 2.000 i 10.000 KM (približno 1020 i 5110 €).⁹

2.10 Gđa A., podnosilac predstavke, napominje da je u zaključnim zapažanjima o Bosni i Hercegovini iz marta 2017. godine Komitet za ljudska prava izrazio zabrinutost zbog ovog tumačenja sudske prakse koje je usvojio Ustavni sud Bosne i Hercegovine i utvrdio da ono žrtve zločina iz međunarodnog prava, a posebno seksualnog nasilja iz rata, ostavlja bez ikakvog efikasnog lijeka.¹⁰

2.11 Gđa A., podnosilac predstavke, dodaje da joj podnošenje zahtjeva pred bilo kojim drugim organom Bosne i Hercegovine vjerovatno neće donijeti efikasno obeštećenje, s obzirom na sudsku praksu domaćih sudova i Ustavnog suda, u smislu proglašavanja zastarelim zahtjeva za nematerijalnu štetu u vezi s kršenjima počinjenima tokom rata i ne priznavanja supsidijarne odgovornost države ili drugih entiteta (tj. Vojske Republike Srpske).

2.12 Gđa A., podnosilac predstavke, tvrdi da činjenice iznesene u njenom slučaju moraju biti posmatrane u kontekstu raširene prakse zločina počinjenih u oružanom sukobu praćenom nedostatkom brze istrage i pravičnom i adekvatnom naknadom, što postavlja pitanje pojačane odgovornosti tužene države u pružanju pravične i adekvatne naknade žrtvama. Gđa A., podnosilac predstavke, takođe navodi da silovanja i djela seksualnog nasilja i zlostavljanja kojima je bila izložena dosežu nivo akta mučenja u skladu sa članom 1, stav (1) Konvencije.¹¹ Gđa A., podnosilac predstavke, nije dobila nikakav oblik naknade za pretrpljenu štetu uprkos njenim pokušajima. To za nju predstavlja neprestano kršenje člana 14, stav (1), u vezi sa članom 1, stav (1) Konvencije, jer Bosna i Hercegovina nije osigurala ni u svom pravnom sustavu ni u svojoj praksi da može dobiti naknadu štete. Bosna i Hercegovina takođe nije uspjela osigurati da gđa A. ima ostvarljivo pravo na pravičnu i adekvatnu naknadu, uključujući sredstva za što potpuniju rehabilitaciju.

2.13 Primjećuje da je silovanje zabranjeno međunarodnim humanitarnim pravom¹² a u određenim okolnostima može predstavljati ratni zločin.¹³ U ovom predmetu je Sud Bosne i Hercegovine 2015. godine osudio počinitelja silovanja i zlostavljanja čija je žrtva bila gđa A., podnosilac predstavke, za počinjenje ratnog zločina. Činjenica da je

⁷ Zakon o obligacionim odnosima, član 376.

⁸ Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Odluka N. AP-3111/09 od 23. decembra 2013. godine, predmet Hamza Rekić protiv RS.

⁹ Podnosilac predstavke trenutno prežljiva sa vrlo ograničenim sredstvima koja potječu samo od invalidnine koju prima.

¹⁰ HRC, Zaključna zapažanja o Bosni i Hercegovini, fusnota 5 supra, tačke 17-18.

¹¹ Pogledati G.N. protiv Burundija (CAT/C/60/D/579/2013), tačka 7.4., VL protiv Švajcarske (CAT/C/37/D/ 262/2005), tačka 8.10.

¹² Henckaerts, Doswald-Beck, Međunarodno humanitarno pravo, Cambridge, 2009., pravilo 93.

Pogledati takođe zajednički član 3. Četiri ženevske konvencije; članove 76, st. 1 i 77 Dodatnog protokola I uz Ženevske konvencije; i član 27. st. 2 četvrte Ženevske konvencije.

zabrana mučenja prerasla u peremptornu normu ili jus cogens izaziva značajne posljedice, uključujući i to da „se na mučenje ne može primjenjivati zastara”.¹⁴

2.14 Gđa A., podnosilac predstavke, smatra da je činjenica da žrtve torture imaju pravo na obeštećenje, uključujući naknadu, restituciju, rehabilitaciju, zadovoljštinu i garancije da neće doći do ponavljanja djela, dobro utvrđena činjenica u skladu s međunarodnim pravom i sudskom praksom. Neosporno pravo na obeštećenje žrtava torture, uključujući seksualno nasilje, ima dvije premise koje su u osnovi ove predstavke. S jedne strane, zahtjevi za naknadu štete za zločine iz međunarodnog prava, uključujući ratne zločine i zločine protiv čovječnosti, ne mogu biti predmet zastare, jer to pravo na obeštećenje čini neefikasnim. S druge strane, primjenjuje se supsidijarna odgovornost da bi se to pravo ostvarilo čak i kad počinitelj nije identifikovan ili, kao što je u ovom slučaju, ne može ili ne želi platiti naknadu.

2.15 Gđa A., podnosilac predstavke, navodi da se, kako se zastara ne primjenjuje na genocid, zločin protiv čovječnosti i ratni zločini, ne bi se trebala primjenjivati ni na krivične ili građanske postupke u kojima žrtve ovih zločina traže punu reparaciju. U tom smislu, smatra se da kao trend napretka u razvoju međunarodnog prava, neprimjenjivanje zastara treba obuhvatiti i odštetne zahtjeve koji se odnose na zločine iz međunarodnog prava - bilo da su podnijeti u posebnom parničnom postupku ili kao dio krivičnog postupka.¹⁵

2.16 Primjena roka zastare od 3 do 5 godina na podnošenje zahtjeva za nadoknadu nematerijalne štete žrtvama mučenja, uključujući seksualno nasilje, počinjeno tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini u parničnom postupku, de facto čini neefikasnim pravo na naknadu žrtavama, uključujući podnosioca predstavke. Žrtve silovanja ili drugih oblika seksualnog nasilja suočavaju se sa posebnom stigmom, strahom i marginalizacijom, koja ih često sprečava da istupe, prijave zločin i podnesu tužbu u kojoj traže odštetu. Propisati zastaru od 3 do 5 godina, poput one utvrđene članom 366. Zakona o obligacionim odnosima, definitivno je neopravdano restriktivno i predstavlja nepremostivu prepreku ostvarenju prava na naknadu. Ova odredba ne uzima u obzir kontinuiranu prirodu učinaka mučenja ili spori tempo obnove pouzdanog, nezavisnog pravosudnog sistema nakon sukoba i lišava žrtave nadoknade i obeštećenja. Nadalje, sudska praksa sudova Bosne i Hercegovine u vezi s tim, što je odobrio Ustavni sud Bosne i Hercegovine, previđa činjenicu da su zločini u pitanju ratni zločini ili zločini protiv čovječnosti i, kao takvi, ne smiju biti podvrgnuti nikakvoj zastari, kako u pogledu krivičnog tako i građanskog postupka.

2.17 Osnovna načela i smjernice o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve grubih kršenja međunarodnog prava iz oblasti ljudskih prava i

¹³ Pogledati, Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, član 8 (2) (b).

¹⁴ Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, Tužilaštvo protiv Ante Furundžije (IT-95-17/1-T). Presuda od 1 decembra 1998., tačke 153-157.

¹⁵ Amnesty International, Drugi izvještaj o zločinima protiv čovječnosti; Pozitivni aspekti i zabrinutosti, 2016., dostupno na <https://www.amnesty.org/download/Document/s/IOR4036062016ENGLISH.pdf>.

teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava sadrže dvije dodatne odredbe koje su relevantne i koje krši bosanskohercegovačka praksa i jurisprudencija kao što prikazuje slučaju gđe A. Načelo 15 glasi "država pruža reparaciju žrtvama za djela ili propuste koji se mogu pripisati državi i predstavljaju grube kršenja međunarodnog prava iz oblasti ljudskih prava ili teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava. U slučajevima kada je utvrđeno da je osoba, pravna osoba ili drugi subjekt odgovoran za davanje reparacije žrtvi, ta stranka u postupku bi trebala da obezbijedi reparaciju žrtvi ili da je nadoknadi državi ako je država već obezbijedila reparaciju žrtvi".¹⁶ Štaviše, prema Načelu 17, "Države bi prema svom domaćem zakonu trebale osigurati učinkovite mehanizme za izvršenje presude o reparaciji." U slučaju gospođe A. ne samo da Bosna i Hercegovina nije ponudila učinkovit mehanizam koji bi jamčio provođenje pitanja kazne u Sudu. Bosne i Hercegovine, ali neispravna sudska praksa koju je odobrio Ustavni sud Bosne i Hercegovine onemogućuje primjenu subvencionirane odgovornosti, na kraju ostavljajući žrtvi nepravomoćno pravo na naknadu i naknadu štete.

2.18 Pravni sistemi većine zemalja predviđaju da nezakonito nanošenje tjelesnih povreda nosi odgovornost za reparaciju, posebno putem naknade. Primijećeno je da "u većini zemalja snose odgovornost i pojedinačni počinitelj i država. Država je u većini zemalja posredno odgovorna za štetu koju su počinili njeni službenici, bilo izričito, bilo na osnovi odgovornosti poslodavaca".¹⁷ Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine je preplavljeno zamkama u ovom smislu, a postojeća sudska praksa potpuno zanemaruje normiranje supsidijarne odgovornosti, stoga ostavljajući žrtve - uključujući gospođu A. - bez ikakvog ostvarljivog prava na naknadu.

Tužba

3.1 Gđa A., podnosilac predstavke, tvrdi da podnesene činjenice otkrivaju trajnu povredu člana 14, stav 1. u vezi s članom 1, tačka (l) Konvencije, jer država potpisnica nije osigurala u svom pravnom sistemu ili praksi da ona može dobiti obeštećenje i imati ostvarljivo pravo na pravičnu i adekvatnu naknadu, uključujući sredstva za što potpuniju rehabilitaciju.

3.2 Uprkos pretrpljenoj ozbiljnoj šteti i trajnim psihičkim i fizičkim poslasticama koje je gđa A., podnosilac predstavke, pretrpjela zbog seksualnog nasilja i zlostavljanja kojem je bila izložena, gđa A., podnosilac predstavke, nije dobila nikakvu obeštećenje ili naknadu. Stoga ona poziva Komitet da, u skladu s pravilom 118, stav 5. svog Poslovnika i prema

¹⁶ Osnovna načela i smjernice o pravu na pravni lijek i naknadu za žrtve grubih kršenja međunarodnog prava iz oblasti ljudskih prava i teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava, usvojeni i proglašeni Rezolucijom Generalne skupštine 60/147 od 16. decembra 2005. godine, stav 15.

¹⁷ REDRESS TRUST, A Survey of Law and Practice in Thirty Selected Countries, London, 2003, str. 47.

svojoj ustaljenoj praksi, podstakne državu potpisnicu da usvoji adekvatne mjere reparacije u njenu korist. Zaista se takve mjere ne mogu ograničiti na novčanu naknadu,¹⁸ ali moraju takođe uključiti rehabilitaciju,¹⁹ zadovoljštinu,²⁰ i garancije da se neće ponoviti.²¹

3.3 Gđa A., podnosilac predstavke, podsjeća na stavove Komiteta da bi obeštećenje trebalo obuhvatiti svu štetu koju trpi žrtva i da obuhvaća, između ostalih mjera, restituciju, naknadu i garancije da se kršenja neće ponoviti, uzimajući u obzir okolnosti svakog slučaja. Komitet je posebno istaknuo da "sveobuhvatni reparativni koncept stoga uključuje restituciju, nadoknadu, rehabilitaciju, zadovoljštinu i garancije za ponavljanje. [...] Reparacija mora biti adekvatna, učinkovita i sveobuhvatna. [..., ..] Samo novčana nadoknada možda neće biti dovoljno obeštećenje za žrtvu mučenja i zlostavljanja."²² Što se tiče rehabilitacije, Komitet je naglasio da "ona treba biti cjelovita i uključivati zdravstvenu i psihološku njegu, kao i pravne i socijalne usluge",²³ dok zadovoljština treba sadržavati "službenu izjavu ili sudsku odluku kojom se vraća dostojanstvo, ugled i prava žrtve i osoba usko povezanih sa žrtvom; sudske i administrativne sankcije protiv osoba odgovornih za kršenje; javna izvinjenja, uključujući priznanje činjenice i prihvatanje odgovornosti; komemoracija i odavanje počasti žrtvama".²⁴ Konačno, što se tiče garancija da se kršenje neće ponaviti, Komitet je izjavio da države „trebaju preduzeti mjere za borbu protiv nekažnjivosti za kršenja [...] uključujući [...] obezbjeđivanje da svi sudski postupci poštuju međunarodne standarde kao što su propisani postupak, pravičnost i nepristrasnost [...] obučavanje službenika za provođenje zakona, kao i vojne i sigurnosne snage, o pravu iz oblasti ljudskih prava [...] i posebno obučavanje o Priručniku o efikasnoj istrazi i dokumentovanju mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (Istanbulski protokol) za zdravstvene i pravne stručnjake i službenike za provođenje zakona".²⁵

3.4 Gđa A., podnosilac predstavke, traži da Komitet traži od države potpisnice da joj osigura adekvatno obeštećenje. Ona mora da obuhvati materijalnu i moralnu štetu i uključi mjere čiji je cilj osigurati restituciju, rehabilitaciju, zadovoljštinu (uključujući vraćanje dostojanstva i ugleda) i garancije da se kršenje neće ponaviti. Naročito bi se od države potpisnice trebalo zahtijevati: a) da osigura brzu, pravičnu i adekvatnu naknadu proporcionalnu težini nasilja. b) da odmah obezbijedi zdravstvenu i psihološku njegu bez naknade; e) da uputi gđi A. i njenoj porodici službeno izvinjenje; d) da osigura da odštetni zahtjevi za nematerijalnu

¹⁸ CAT, Opšti komentar br. 3, tačka 9 o obavezi davanja naknade i kriterijima kojih se treba pridržavati, pogledati, između ostalog, Adrakhim Usaev protiv Ruske Federacije (CCPR/C/99/D/1577/2007), tačka 11.

¹⁹ Pogledati između ostalog, Raul Sendic Antonaccio protiv Urugvaja (mišljenje od 28. oktobra 1981.), tačka 21. U ovom smislu, pogledati Načela UN-a o reparaciji, načelo 21.

²⁰ Ibid 18. Načelo 22.

²¹ Pogledati, između ostalog, Adrakhim Usaev protiv Ruske Federacije (CCPR/C/99/D/1577/2007), tačka 11.

²² CAT, Opšti komentar br. 3, tačke 2, 6, 9. Pogledati i Specijalni izvjestilac za mučenje, Studija o fenomenu mučenja, tačke 167-173.

²³ Ibid, tačka 11.

²⁴ Ibid. 25, tačka 16.

²⁵ Ibid 25, tačka 17.

štetu u parničnom postupku koji se odnose na zahtjeve po međunarodnom pravu (posebno za seksualno nasilje i mučenje) ne budu predmet zastare; e) da osigura da se žrtvama dodjeljuje odšteta u okviru krivičnog postupka i da se ona stvarno isplati, bez obzira na navodno siromaštvo počinioca; f) da, u roku od 90 dana, obavijesti Komitet o preduzetim mjerama i da prevede odluku Komiteta.

3.5 Gđa A., podnosioc predstavnice, takođe poziva Komitet da nazove vladu države da izmijeni postojeće nedostatke u svom zakonodavstvu i praksi, kako bi se osiguralo da odštetni zahtjevi u parničnom postupku koji se odnose na zločine iz međunarodnog prava ne budu predmet zastare bez obzira da li odnose na pojedinačne počinitelje ili odgovorne države ili entitete i da primjenjuju supsidijarnu odgovornost kada pojedinci nisu u mogućnosti platiti nadoknadu.²⁶ U vezi s tim, mora se predvidjeti osnivanje namjenskog fonda.

Slično tome, gđa A. želi dobiti odgovarajuću i pravičnu naknadu za pretrpljenu štetu; rehabilitacija; i javno izvinjenje od bh vlasti.

Primjedbe države potpisnice o prihvatljivosti i meritumu

4.1 Država potpisnica se u svojim zapažanjima od 7. januara 2019. godine poziva na dopise primljene od osam državnih i entitetskih institucija²⁷ u kojima su date informacija o koracima preduzetim u vezi s ovim slučajem.

4.2 U vezi sa zahtjevom gđe A., podnosioca predstavnice, da joj osigura brzu, pravednu i adekvatnu naknadu, Sud Bosne i Hercegovine je izjavio da je ispunio svoje obaveze prema gđi A., podnosiocu predstavnice, naime, odobrio njen imovinsko-pravni zahtjev za nematerijalnu štetu u iznosu od 30.000 KM.²⁸ Što se tiče izvršenja odluke, Izvršni referat Suda je obavijestio da je gđa A., podnosilac predstavnice, odlučila povući svoj imovinsko-pravni zahtjev jer je svjesna da osuđeni nema imovinu koja se može koristiti za naknadu štete i zato što može pokrenuti parnični postupak prema Zakonu o obligacionim odnosima ili podnijeti novi imovinsko-pravni zahtjev Sudu Bosne i Hercegovine. Sud je takođe ustvrdio da je zakonom predviđena mogućnost izricanja privremene mjere radi osiguranja ispunjavanja imovinsko-pravnog zahtjeva u krivičnom postupku; međutim, gđa A., podnosilac predstavnice, nikada nije podnijela takav zahtjev.

4.3 Država potpisnica je ponovo navela odredbe Zakona o obligacionim odnosima, kojima se utvrđuje naknada nematerijalne štete, zastara takvih zahtjeva, kao i Krivičnog zakona, član 19. koji kaže da su ratni zločini i zločini protiv čovječnosti koji ne podliježu zastari.

4.4 Nadalje, država potpisnica je navela da prema Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica s djecom, gđa A., podnosilac predstavnice, kao civilna žrtva rata, prima novčanu naknadu koja se zove "lična invalidnina" u iznosu od 59494 KM od 1. februara

²⁶ Pogledati, između ostalog, Pravila 12, stav 1, 22, stav 1 i 22. stav 2 Pekinških načela.

²⁷ Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sud Bosne i Hercegovine, Jedinica za podršku svjedocima Suda Bosne i Hercegovine, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstvo pravde Republike Srpske, Ministarstvo pravde Federacija Bosne i Hercegovine, Ministarstvo rada i socijalne politike Federacije Bosne i Hercegovine.

²⁸ Iznos od 16.000 KM za duševnu bol uzrokovanu kršenjem njenih prava, a iznos od 14.000 KM za duševnu bol zbog smanjenih životnih aktivnosti.

2008. godine²⁹.

4.5 U aktu od 19. marta 2018. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je navelo da je traženi pravni lijek za gđu A., podnosioca predstavke, djelomično prihvatljiv s obzirom da gospođa A. nije dobila brzu, pravičnu i adekvatnu naknadu, njena prava su djelomično provedena, i postojeći rok zastare nije joj omogućio da traži nadoknadu nematerijalne štete.

4.6 Kada je u pitanju zahtjev za pružanjem zdravstvene i psihološke njege odmah i bez naknade, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice izjavilo je da, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom, gđa A., podnosilac predstavke, ima pravo na besplatne usluge u Centru za mentalno zdravlje i centru za socijalni rad, kao i na primarnu i sekundarnu zdravstvenu zaštitu. Većina ovih usluga je besplatna, osim usluga nekih specijalista koje se plaćaju.

4.7 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice iznijelo je tvrdnju da je gđa A., podnosilac predstavke, za vrijeme krivičnog postupka primao psihološku podršku koju pruža Jedinica za podršku svjedocima Suda BiH. Jedinica je pružala psihološku, emocionalnu, logističku, administrativnu i drugu podršku svim svjedocima koji su svjedočili pred Sudom BiH. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice navodi da traženi pravni lijek ne treba pružiti jer gđa A., podnosilac predstavke, ima na raspolaganju svu potrebnu zdravstvenu i psihološku njegu.

4.8 U vezi sa traženim službenim izvinjenjem gđi A., podnosiocu predstavke, i njenoj porodici, država potpisnica je informisala da, iako postojeće zakonodavstvo i praksa za provođenje zakona ne predviđaju službeno izvinjenje³⁰ žrtvama mučenja, država potpisnica smatra da je ovaj pravni lijek prihvatljiv.

4.9 U vezi s primijenom zastara za zahtjeve za nadoknadu nematerijalne štete za zločine mučenja i seksualnog nasilja povezanih sa oružanim sukobima, država potpisnica je navela da je traženi pravni lijek za izmjenu postojećeg zakonodavstva i prakse prihvatljiv s obzirom na to da Bosna i Hercegovina nije uskladila svoje zakonodavstvo s odredbama Konvencije protiv mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i Evropske konvencije o o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja.

4.10 U vezi sa zahtjevom da se osigura da gđa A., podnosilac predstavke, dobije odštetu, čak i ako počinitelj ne posjeduje sredstva, primjenom principa supsidijarne odgovornosti, država potpisnica je utvrdila da je pravni lijek prihvatljiv jer ima obavezu uskladiti svoje zakonodavstvo s međunarodnim standardima.

Izjašnjenja podnosioca žalbe na izjašnjenja države potpisnice

5.1 Gđa A., podnosilac predstavke, je 21. februara 1919. godine

²⁹ Lična invalidnina iznosi 70% mjesečne invalidnine ratnih vojnih invalida prve kategorije.

³⁰ Nacrt zakona o pravima žrtava torture u Bosni i Hercegovini je predvidio službeno izvinjenje kao pravni lijek za žrtve torture, međutim, ovaj nacrt zakona nije usvojen.

dostavila svoje komentare na izjašnjenja države potpisnice u kojima je ponovila činjenice svog slučaja i sve svoje argumente i tvrdnje. Dodaje da joj se od podnošenja predstavke Komitetu pogoršalo zdravstveno i psihičko stanje zbog dodatnog stresa koji je doživjela u vezi s tim postupcima.

5.2 Koliko god država potpisnica nije osporila prihvatljivost i osnovanost predstavke, gđa A., podnosilac predstavke, je dala neka pojašnjenja. Navela je da je njeno povlačenje imovinsko-pravnog zahtjeva bila direktna posljedica činjenice da ga je Sud Bosne i Hercegovine obavijestio da počinitelj nema nikakvu imovinu, čime je jasno dao do znanja da nema načina da se osigura izvršenje i naveo povlačenje zahtjeva kao jedina korisna opcija.

5.3 Gđa A., podnosilac predstavke, primjećuje da invalidninu prima u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom; međutim, iznos penzije nije 59494 KM mjesečno, kako tvrdi država potpisnica, nego 600 KM. Štaviše, ova invalidnina je socijalni dodatak različit od naknade na koju ima pravo u skladu s presudom Suda Bosne i Hercegovine i članom 14. stav 1. Konvencije. Ove administrativne mjere socijalne zaštite u korist žrtava teških kršenja ljudskih prava počinjenih tokom rata mogu upotpuniti, ali ne i zamijeniti, pravednu i adekvatnu naknadu za pretrpljenu štetu.

5.4 Gđa A., podnosilac predstavke, napominje da data garancija države potpisnice ne obuhvata sve mjere reparacije koje je tražila. U vezi s tim, gđa A., podnosilac predstavke, je ponovila sve svoje zahtjeve za naknadu štete. Dodala je da usvajanje i primjenu Zakona o pravima žrtava torture treba smatrati potrebnom dodatnom mjerom koja ima za cilj prevazilaženje strukturalnog problema i pružanje garancija da se zločin neće ponoviti.

Pitanja i postupci pred Komitetom

Razmatranje prihvatljivosti

6.1 Prije početka razmatranja zahtjeva sadržanog u predstavi, Komitet mora odlučiti je li on prihvatljiv na osnovu člana 22. Konvencije. Komitet je utvrdilo da, kao što se zahtijeva članom 22, stav (5), tačka (a) Konvencije, ista stvar nije bila niti je sada predmet istrage ili drugog međunarodnog postupka ili nagodbe.

6.2 Komitet podsjeća da, u skladu s članom 22, stav 5, tačka (b) Konvencije, ne razmatra nikakvu pojedinačnu predstavku ukoliko nije utvrdio da

osoba nije iscrpila dostupne domaće pravne lijekove. Napominje da, u ovom slučaju, država potpisnica nije podnijela nikakve argumente u vezi s iscrpljivanjem svih raspoloživih domaćih pravnih lijekova.

6.3 Komitet primjećuje da, iako su se događaji na koje se odnosi predstavka dogodili prije datuma stupanja Konvencije na snagu za državu potpisnicu, odluka Tužilaštva za pokretanje krivične istrage ratnog zločina protiv civilnog stanovništva je donesena 5. novembra 2014. godine, te da je presudu donio Sud Bosne i Hercegovine 29. juna 2015. godine, a potvrdio drugostepeni sud 24. novembra 2015. godine, odnosno nakon što je država potpisnica dala izjavu iz člana 22. Konvencije. Stoga, navodeni neuspjeh države potpisnice da ispuni svoje obaveze da gđi A., podnosiocu predstavke, osigura obeštećenje i ostvarljivo pravo na pravičnu i adekvatnu naknadu, dogodilo se nakon što je država potpisnica priznala nadležnost Komiteta iz člana 22 Konvencije. Komitet dalje primjećuje da država potpisnica ne osporava nadležnost Komiteta *ratione temporis*. U ovim okolnostima, Komitet smatra da nije onemogućeno *ratione temporis* da razmatra navode gđe A., podnosioca predstavke, u vezi s kršenjem njenih prava iz članka 14, stav 1, u vezi s članom 1, stav 1. Konvencije³¹.

6.4 Komitet je takođe uzeo u obzir argument države potpisnice da je gđa A., podnosilac predstavke, mogla pokrenuti parnični postupak prema Zakonu o obligacionim odnosima ili podnijeti novi imovinsko-pravni zahtjev Sudu Bosne i Hercegovine ispunivši određene uslove. S tim u vezi, Komitet smatra da je država potpisnicaneuspjehom da usvoji adekvatno i djelotvorno domaće zakonodavstvo i praksu provođenja zakona praktično onemogućila primjenu pravnog lijeka koji bi mogao u konkretnim okolnostima ovog slučaja donijeti efikasno i dovoljno obeštećenje gđi A., podnosiocu predstavke. Nadalje, nakon neuspješno iscrpljenog jednog pravnog lijeka, ne bi se trebalo zahtijevati, u smislu člana 22, stav 5, tačka b) Konvencije, iscrpljivanje alternativnih pravnih sredstava koja bi bila usmjerena u osnovi na isti cilj i koja ni u kom slučaju ne nude veće šanse za uspeh.³² U tim okolnostima, Komitet je zaključio da ga uslovi iz člana 22, stav 5, tačka (b) Konvencije ne sprečavaju da razmatra predstavku.

Razmatranje osnovanosti

7.1 Komitet je razmotrio predstavku u svjetlu svih informacija koje su mu stavile na raspolaganje stranke u postupku, u skladu s članom 22, stav 4. Konvencije.

7.2 Komitet primjećuje da gđa A., podnosilac predstavke, tvrdi da je došlo do kršenja člana 14, stav (1) u vezi s članom 1, stav (1) Konvencije na osnovu toga što država potpisnica nije ispunila svoju dužnost da osigura u svom pravnom sistemu da žrtve krivičnog djela mučenja dobiju obeštećenje i imaju ostvarljivo pravo na pravičnu i adekvatnu naknadu, uključujući sredstva za što potpuniju

³¹ Pogledati *Gerasimov protiv Kazahstana*, tačka 11.2.

³² Pogledati *Besim Osmani protiv Srbije* (CAT/C/42/ D/261/2005), tačka 7.1.

rehabilitaciju...³³ Ove se odredbe primjenjuju u onoj mjeri u kojoj su djela kojima je gđa A., podnosilac predstavke, bila podvrgnuta kvalifikovana kao djela mučenja u smislu člana 1. Konvencije.³⁴ S tim u vezi, Komitet konstatuje odluku Suda Bosne i Hercegovine kojom je utvrđeno da je gđa A., podnosilac predstavke, bila žrtva silovanja kao ratnog zločina protiv civilnog stanovništva tokom oružanog sukoba. Komitet konstatuje da država potpisnica nije osporila te navode.

7.3 Komitet konstatuje da je u periodu 1992-1995. godina, teritorija na kojoj je gđa A., podnosilac predstavke, živjela bila pod kontrolom Vojske Republike Srpske, a za vrijeme građanskog rata etničke manjine su bile izložene prijetnjama, ubistvima, silovanjima i proizvoljnom pritvoru.³⁵ Komitet konstatuje tvrdnju gđe A., podnosioca predstavke, da su je u maju i junu 1993. godine prisilno odveli iz njene

kuće pod prijetnjom oružjem, a silovao ju je pripadnik Vojske Republike Srpske, zbog čega je zatrudnjela i bila prisiljena na pobačaj. Komitet primjećuje da su joj silovanja i drugi akti seksualnog nasilja i zlostavljanja kojima je bila izložena nanijeli tešku fizičku i psihičku bol i patnju i da su namjerno naneseni tokom oružanog sukoba u državi potpisnici, u cilju kažnjavanja i zastrašivanja gđe A., podnosioca predstavke, njenog ponižavanja i degradiranja, što predstavlja oblik diskriminacije usmjeren protiv nje³⁶ na osnovu njenog pola³⁷ i nacionalnosti. Komitet konstatuje da, u svjetlu detaljnog i dosljednog opisa silovanja gđe A., podnosioca predstavke, koji je potkrijepljen presudom Suda Bosne i Hercegovine od 28. juna 2015. godine, a koji se poklapa sa opštim obrascem seksualnog nasilja, posebno silovanja žena, počinjenog tokom ovog unutrašnjeg oružanog sukoba, što je dokumentovano u različitim međuvladinim i nevladinim izvještajima,³⁸ tvrdnjama gđe A., podnosioca predstavke, mora se dati dužna težina. Komitet zaključuje da, kako je već rečeno, činjenice ukazuju da djelo predstavlja mučenje u smislu člana 1. Konvencije.

7.6 Komitet konstatuje izjavu gđe A., podnosioca predstavke, da, kako su silovanje i djela seksualnog nasilja i zlostavljanja kojima je bila izložena dva puta 1993. godine jednaka zločinu mučenja iz člana 1, stav 1. Konvencije, država potpisnica je dužna, između ostalog, da joj osigura adekvatnu nadoknadu i integralno obeštećenje u skladu s članom 14, stav 1. Konvencije. Komitet konstatuje da država potpisnica nije osporila te navode.

³³ Pogledati *Ashim Rakishev i Dmitry Rakishev protiv Kazahstana* (CAT/C/61/D/661/2015), tačka 8.2.

³⁴ Pogledati *Ali Ben Salem protiv Tunisa* (CAT/C/39/D/269/2005), tačka 16.4.

³⁵ O zločinima počinjenima u općini Vogošća tokom rata, između ostalog, pogledajte Sud Bosne i Hercegovine, *Tužilaštvo protiv Dragana Damjanovića*, presude od 15. decembra 2006. (sudsko vijeće) i 13. juna 2007. (drugostepena presuda).

³⁶ Pogledati općenito: MKSJ, *Tužilaštvo protiv Zejnil Delalić, Zdravko Mucić, Haz im Delić i Esad Landžo*, predmet br. T-96-21-T, presuda od 16. novembra 1998., tačka 493.

³⁷ O pitanju diskriminacije žena, uključujući rodno nasilje, pogledati Komitet za uklanjanje diskriminacije žena, opšta preporuka br. 19 (1992) o nasilju nad ženama, tačka 6

³⁸ Pogledati općenito: E/CN.4/1993/50, dodatak II.

7.7 U vezi s navedenom povredom člana 14, stav 1. Konvencije, Komitet konstatuje navode gđe A., podnosioca predstavke, da joj je država potpisnica oduzela pravo na pravičnu i adekvatnu naknadu propuštajući da joj osigura isplatu naknade jer države potpisnica nije usvojila odgovarajuće zakonodavstvo i razvije praksu provođenja zakona koja bi osigurala da žrtve torture dobiju obeštećenje i ostvare svoje pravo na naknadu. Komitet podsjeća da član 14. Konvencije ne samo da priznaje pravo na pravičnu i adekvatnu naknadu, već takođe zahtijeva od država potpisnica da osiguraju da žrtva djela mučenja dobiju obeštećenje. Komitet podsjeća da je obaveza država potpisnica da osiguraju naknadu iz člana 14. dvostruka – procesna i materijalna. Da bi zadovoljile procesne obaveze, države potpisnice moraju donijeti zakone i uspostaviti tužbene mehanizme, ... i osigurati da ti mehanizmi i tijela budu učinkoviti i dostupni svim žrtvama.³⁹ Komitet podsjeća da se, zbog kontinuirane prirode učinaka mučenja, ne može primjenjivati zastara jer se time žrtvama uskraćuju obeštećenje, naknada i rehabilitacija.⁴⁰ Komitet takođe podsjeća na svoja zaključna zapažanja o šestom periodičnom izvještaju države potpisnice u kojem je državu potpisnicu pozvao da preduzme sve potrebne mjere kako bi žrtve mučenja i zlostavljanja, uključujući žrtve ratnog seksualnog nasilja, ostvarile svoje pravo za obeštećenje.⁴¹ Komitet smatra da obeštećenje treba obuhvatiti svu štetu koju je žrtva pretrpjela, uključujući restituciju, naknadu, rehabilitaciju žrtve i mjere kojima se jamči da kršenje neće biti ponavljeno, uvijek imajući u vidu okolnosti svakog slučaja. S obzirom na težinu akta mučenja i pravo gđe A., podnosioca predstavke, da dobije svoju naknadu, te s obzirom na nedostatak bilo kakve mogućnosti da svoje pravo ostvari u najvećoj mogućoj mjeri, Komitet zaključuje da je država potpisnica prekršila svoje obaveze iz člana 14. Konvencije.

7.6 Komitet konstatuje da, iako je gđa A., podnosilac predstavke, dodijeljena odšteta, ne postoji mogućnost da je primi u praksi, jer počinitelj nema imovine i finansijska sredstva da isplati odštetu gđi A., podnosiocu predstavke, za počinjene povrede Konvencije. Komitet konstatuje da domaće zakonodavstvo koje reguliše tužbene zahtjeve za nematerijalnu štetu u parničnom postupku predviđa zastaru⁴² za takve slučajeve, a sudska praksa Ustavnog suda o tom pitanju, tumačeći član 377. Zakona o obligacionim odnosima ne priznaje načelo supsidijarne odgovornosti. Komitet je stoga mišljenja da država potpisnica nije ispunila svoje obaveze iz člana 14. Konvencije tako što gđi A., podnosiocu predstavke, nije dala obeštećenje, uključujući pravednu i odgovarajuću naknadu.⁴³

³⁹ CAT, Opšti komentar br. 3, tačka 5.

⁴⁰ Isto, tačka 40.

⁴¹ Zaključna zapažanja o šestom periodičnom izvještaju Bosne i Hercegovine, CAT/C/BIH/C0/6, 22. decembar 2017., tačka 19.

⁴² Zakona o obligacionim odnosima, član 376

⁴³ Pogledati takođe predstavku br. 261/2005, Osmani protiv Srbije, CAT/C/42/D/261/2005, 25. maj 2009., tačka 10.8.

8. Komitet, postupajući u skladu s članom 22, stav 7. Konvencije, zaključuje da činjenice prije njim pokazuju da je došlo do kršenja člana 14, stav 1. u vezi s članom 1, stav 1. Konvencije.

9. Komitet smatra da je država potpisnica obavezna da: (a) osigura da gđa A., podnositeljica predstavke, dobije brzu, pravičnu i adekvatnu naknadu; (b) osigura da gđa A., podnositeljica predstavke, odmah dobije zdravstvenu i psihološku njegu i to besplatno; (e) pruži javno službeno izvinjenje gđi A., podnosiocu predstavke; (d) pridržava zaključnih zapažanja u vezi s uspostavljanjem efikasnog programa odštete na nacionalnom nivou radi pružanja svih oblika pravne zaštite žrtvama ratnih zločina, uključujući seksualno nasilje, te razvije i usvoji okvirni zakon koji jasno definiše kriterije za dobijanje statusa žrtave ratnih zločina, uključujući seksualno nasilje, i odredi posebna prava i beneficije koje će biti zagarantovane žrtvama u cijeloj državi potpisnici.⁴⁴ U skladu sa pravilom 118, stav (5) svog poslovnika, Komitet traži od države potpisnice da ga informiše, u roku od 90 dana od dana dostavljanja ove odluke, o koracima koje je preduzela kako bi postupila po gore-navedenim zapažanjima.

⁴⁴ Zaključna zapažanja o šestom periodičnom izvještaju Bosne i Hercegovine, CAT/C/BIH/C0/6, 22. decembar 2017., tačka 19 (a-b).